

Abstrakt

Praca podejmuje temat zagospodarowania odpadowych katalizatorów samochodowych, a ściślej kordierytu stanowiącego pierwotnie podstawowy komponent ceramicznych katalizatorów samochodowych. Głównym celem badań jest opracowanie efektywnej metody odzysku i przetwarzania kordierytu na potrzeby otrzymania materiału o właściwościach sorpcyjnych. Kordieryt, w odróżnieniu od klasycznych materiałów o właściwościach sorpcyjnych, charakteryzuje się słabo rozwiniętą powierzchnią właściwą (poniżej $1,0 \text{ m}^2/\text{g}$). W dodatku, jest materiałem o wyjątkowej odporności chemicznej i temperaturowej. Jego aktywacja powierzchniowa w zwykłych warunkach laboratoryjnych wymaga co najmniej kilkugodzinnego trawienia w środowisku gorących i stężonych, mocnych kwasów nieorganicznych lub organicznych. Ostry reżim chemiczny pomniejsza znacząco bilans potencjalnych korzyści z realizacji procesu recyklingu według literaturowych metod.

W pracy zaproponowano i przebadano skuteczną, przyjazną dla środowiska metodę aktywacji powierzchniowej kordierytu opartą na użyciu młyna elektromagnetycznego. Zastosowano różne warunki prowadzenia procesu aktywacji w młynie elektromagnetycznym. Zmiennymi parametrami był czas aktywacji oraz metoda aktywacji: wariant na sucho realizowany bez udziału fazy płynnej, oraz wariant na mokro z wodą lub z 10% kwasem szczawiovym jako fazą płynną. Próbkę kordierytu po aktywacji w młynie elektromagnetycznym testowano jako złożę sorpcyjne na potrzeby oczyszczania przepracowanych olejów transformatorowych. Wyniki testów potwierdziły, że złożę kordierytu otrzymane metodą na mokro z użyciem 10% kwasu szczawiovego przy 100-sekundowym czasie aktywacji w młynie elektromagnetycznym (próbka M/II₁₀₀) charakteryzowało się najwyższą skutecznością sorpcyjną. Dla tego złoża osiągnięto znaczącą poprawę parametrów użytkowych oleju, porównywalną ze skutecznością sorpcyjną komercyjnych złożów - ziemią Fullera i tlenkiem glinu aktywowanym. Badania potwierdziły, że młyn elektromagnetyczny ma krytyczne znaczenie na potrzeby kształtowania właściwości sorpcyjnych kordierytu. Próbkę kordierytu pozbawioną aktywacji w młynie elektromagnetycznym nie wykazywała skuteczności sorpcyjnej.

Badania obejmowały również następujące analizy fizykochemiczne próbek kordierytu: charakterystykę ziarnową za pomocą analizatora składu ziarnowego IPS-U, oznaczenia powierzchni właściwej metodą BET oraz analizę składu chemicznego warstwy powierzchniowej metodą SEM-EDS. Stopień zmian w charakterystyce ziarnowej, powierzchni właściwej i porowatości zależał od zastosowanej metody aktywacji próbek kordierytu w młynie elektromagnetycznym. Próbkę M/II₁₀₀ charakteryzowała się: najniższym stopniem rozrzutu wielkości ziaren, najmniejszą średnią w zakresie wielkości ziaren (około 0,062 mm), najwyższym stopniem rozwinięcia porowatości (ponad 110-krotny wzrost) i powierzchni właściwej (ponad 245-krotny wzrost). Analiza SEM-EDS potwierdziła, że aktywacja w młynie elektromagnetycznym w warunkach zastosowania 10% kwasu szczawiovego prowadzi do zmian w charakterystyce chemicznej warstwy powierzchniowej kordierytu, tj. zwiększonej zawartości krzemu i ubytków w zawartości glinu i magnezu.

W ramach badań przeprowadzono również analizy zmian powierzchni właściwej kordierytu w funkcji czasu, wynikające ze zmiany wybranych parametrów, tj. wielkości ziaren oraz ich kształtu. Opracowane modele i zależności stanowią użyteczne narzędzie na potrzeby poznania specyfiki zmian powierzchni właściwej kordierytu w czasie, podczas obróbki kordierytu w młynie elektromagnetycznym zgodnie z zaproponowaną w pracy, nowatorską metodą.

Badania dostarczają podstaw wiedzy na temat skutecznej i przyjaznej dla środowiska metody zagospodarowania odpadowego kordierytu, efektywnej aktywacji powierzchniowej kordierytu i zmian w charakterystyce fizykochemicznej kordierytu po przetworzeniu w młynie elektromagnetycznym wraz z analizą wpływu wybranych czynników na proces aktywacji powierzchniowej.

Abstract

The studies have been focused on processing and recycling of spent car catalysts, and more specifically the ceramic material, i.e. cordierite, which is the basic component of ceramic car catalysts. The main goal of the research is to develop an effective method of processing cordierite to obtain the material with attractive sorption properties. Cordierite, unlike classical materials with sorption properties, is characterized by a poorly developed specific surface area (below $1.0 \text{ m}^2/\text{g}$). In addition, it is a material with an exceptional chemical and temperature resistance. Its surface activation in ordinary laboratory conditions requires at least several hours of treatment in an environment of hot and concentrated, strong inorganic or organic acids. The harsh chemical regime significantly reduces the potential benefits from the recycling process of spent cordierite according to the literature methods.

The studies have presented and developed an effective, environmentally friendly method of surface activation of cordierite based on the use of the electromagnetic mill to process cordierite. Different processing conditions in the electromagnetic mill were used. The variable parameters were the time of the processing of cordierite samples in the electromagnetic mill and the methods of activation: the dry method, i.e. without the use of a liquid phase, and the wet method with the use of water (first option) or 10% oxalic acid (second option) as the liquid phase. Cordierite after surface activation in the electromagnetic mill were tested as a adsorbent for the purification of used, contaminated transformer oils. The sorption's test results confirmed that the cordierite adsorbent obtained by the wet method with the use of 10% oxalic acid and 100-second processing time in the electromagnetic mill (sample M/II₁₀₀) exhibited the highest sorption efficiency. For this adsorbent, a significant improvement in transformer oil performance parameters was achieved, comparable to the sorption efficiency of commercial absorbers - Fuller's earth and activated alumina. The research confirmed that the use of electromagnetic mill is a critical factor for improving the sorption properties of cordierite. A sample of cordierite which was devoid of processing in the electromagnetic mill did not exhibit sorption efficiency.

The cordierite samples were studied using the following physicochemical analyzes: the grain characteristics by IPS-U analyzer; the specific surface area by BET method and the chemical surface composition analysis by SEM-EDS method. The obtained physicochemical characteristics of the cordierite samples were affected by the method of activation in the electromagnetic mill. Sample M/II₁₀₀ exhibited the lowest degree of grain size dispersion, the smallest average grain size (about 0.062 μm), the highest increase in porosity (more than 110-fold) and the specific surface area (more than 245-fold). The SEM-EDS analysis confirmed that activation in the electromagnetic mill using wet method with 10% oxalic acid resulted in the changes of the elemental surface composition, i.e. increase in the silicon content, and decrease in the aluminum and magnesium content.

The studies have also determined the changes in the specific surface area of cordierite after processing in the electromagnetic mill over time, resulting from the changes in the selected parameters, i.e. the grain size and the grain shape of the cordierite samples. The developed models and relationships were an useful tool for better insight in the process of the surface activation of the cordierite samples over times while processed in the electromagnetic mill.

The studies have provided the basis of the knowledge about the environmentally friendly method of spent cordierite processing, the effective surface activation of cordierite and the changes in physicochemical properties of cordierite after the treatment in electromagnetic mill along with the examination of selected factors affecting the process of surface activation.